

Boris Ilakovic: *Burnum II. Der römische Aquädukt Plavno Polje – Burnum. Bericht über die Forschungen 1973 und 1974.* Österreichische Akademie der Wissenschaften. Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung 15. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 1984. 54 strani, 31 slik, 3 priloge.

Knjiga izčrpno prikazuje akvedukt, ki je oskrboval z vodo rimski vojaški tabor *Burnum*. Izhodišče raziskave je bila natančna topografija s sondiranjem na izbranih mestih. Topografija je v delu temeljito predstavljena po odsekih, z ustreznimi slikovnim gradivom in načrti. Vodovod je tudi dobro dokumentiran s tehničnimi podatki.

Burnum leži na robu kanjona reke Krke, vendar višinska razlika med taborom in vodo znaša kar 100 m. Izviri na Plavnem polju so v zračni črti oddaljeni 19,6 km in ležijo 171 m višje kot *Burnum*. Vodovod je potekal po 32,6 km dolgi trasi, tako da je enakomerno izgubljal višino. Geografske ovire so graditelji obvladali na različne načine. Dvige v terenu so premagali z globokimi vseki v skalo, na pobočjih je bila izklesana polica, po kateri je potekal kanal, v ravnini je bil kanal speljan po nasipu, predele, ki so preveč padali, pa so izravnali z masivnim nasipom. Po dveh tehničnih detajlih, to je poteku po nasipu in tesnenju z glino, se burnumski vodovod razlikuje od drugih akveduktov rimske Dalmacije. Na nekaterih mestih so ob kanalu odkrili tudi globoke kolesnice, ostanke ceste, ki je spremljala vodovod in je služila za dovoz materiala ob gradnji. Tik ob trasi leži tudi osem opuščeni kamnolomov, ki so jih verjetno izrabljali ob gradnji. Vendar le-ti, glede na preračunano maso, še vedno niso zadoščali za celotno količino porabljenega gradiva. Pred taborom je bil zgrajen *castellum aquae*, ki je služil kot vodni rezervoar in kot čistilna naprava za odlaganje sedimentov, omogočal pa je tudi hlajenje vode.

Vodovod je bil načrtovan in narejen istočasno z vojaškim taborom v Burnumu, po koncu panonsko-dalmatskega upora, v prvi polovici 1. st. n. š.

Velika vrednost dela je prav v vzorni celoviti predstavitvi vodovoda, tako da so poleg natančne topografije objavljeni tudi konstrukcijski in geodetski podatki.

Jana HORVAT

Conspectus formarum terrae sigillatae italico modo confectae. Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts zu Frankfurt a. M., Materialien zur römisch-germanischen Keramik, Heft 10. Habelt, Bonn 1990. 210 strani, 7 slik, 5 razpredelnice, 63 tabel, 2 priloge.

Od prve Loeschekejeve tipologije italske sigillate leta 1909 se je pojavila cela vrsta novih, ki so se med seboj sicer dopolnjevale, a same zase ostajale nepopolne. Arheolog, ki je hotel izrabiti prednosti terre sigillate za datacijo najdišč in za spoznavanje ekonomskih tokov, je torej moral obvladati različne tipologije in poznati njihova posamezna šibka mesta. Avtorji *Conspecta*, sami najboljši poznavalci italske sigillate, menijo, da je dozorel čas za pregledno predstavitev dosedanjega znanja in za oblikovanje nove tipologije, ki bo združila obstoječe.

Conspectus je zasnovan kot priročnik, katerega jedro je tipologija italske sigillate in sigillate, delane drugod v imperiju na italski način.

Zelo dragocena so uvodna poglavja, ki dajejo zanesljivo sliko vedenja o terri sigillati. Poglavje o proizvodnji se ukvarja z razvojem italske sigillate, od začetkov, vključno s črno sigillato, prek klasičnega obdobja do poznega časa. Razvoj je opisan pregledno, po fazah in po posameznih delavniških središčih. Med proizvodnjo izven Italije je izčrpnije upoštevana predvsem delavnica v Lyonu, La Muette. Poseben del je posvečen raziskavam kemične sestave keramike, ki je najbolj zanesljiv kazalec izvora terre sigillate. Poglavje o datacijah sežeto predstavlja absolutno datirana najdišča, zaključene skupine gradiva, grobove in nasebine s stratigrafijo.

Nova tipologija italske sigillate je prikazana v obliki kataloga s slikovnim gradivom, ki ga spremljajo opisi in kratek komentar. Pogoj za vključitev v tipologijo je bila zadostna vizualna

podobnost sigillate z aretinsko sigillato. Razprostranjenost posameznih oblik pa je tudi morala presepati lokalne okvire.

Italsko sigillato so razdelili na 54 oblik po oblikovnih značilnostih, ne pa po fakturi keramike ali kronologiji. Oblike so razvrščene vizualno, čeprav se kronološki razvoj v mnogih primerih ujema s tipološkim zaporedjem. Združene so v osem širših skupin, ki se deloma pokrivajo s starejšo razvrstitvijo na servise. Oblike so oštevilčene in razložene z risbami ter opisi. Vsak narisani kos je označen s tridelnim številom, od katerega prvi del predstavlja obliko, drugi podobliko in tretji del individualno številko primerka. Sistem je zelo uporaben, saj omogoča poznejše uvrščanje novih podoblik oziroma identifikacijo kosa samo po obliki ali pa tudi po podobliki. Vsaka oblika je poimenovana v štirih jezikih: nemško, angleško, italijansko in francosko. Sledijo opisi oblike in podoblik. K definiciji so avtorji vključili tudi izvorno področje, datacijo, seznam risb, seznam najpomembnejših in najbolj oddaljenih najdišč (tako da se da dobiti približno sliko razširjenosti) ter nazadnje konkordanco s starejšimi tipologijami.

Tipologiji sledijo ekskurzi o žigih, o okraševanju gladke sigillate, o velikostih posod in tri pomožne tipologije, v katerih so razvrščena dna gladke sigillate, ustja in dna reliefno okrašene italske sigillate ter vrči. Delo se zaključuje s konkordancami z dosedanjimi tipologijami.

Vsebinska prispevkov posameznih avtorjev je usklajena do največje možne mere, besedil pa niso prevajali, ampak so objavljena v jezikih, v katerih so bila napisana (nemško, angleško, italijansko).

Conspectus je premišljena in zelo uporabna knjiga, ki je dosegla namen, ki so si ga zastavili avtorji. Sistemizirano je predstavila dosedanje vedenje in preseglala okvire starejših tipologij s tem, da je izrabila njihove najboljše dele in zapolnila nekatere praznine. Priročnik omogoča tudi nespecialistom hiter pregled nad italsko terro sigillato, specialistom pa nudi na enem mestu zbrane najsodobnejše poglede in poenoteno hrbenico raziskovanja – tipologijo. Tako bo ta knjiga vodilo vsakemu arheologu, ki se bo ukvarjal z rimsko arheologijo, ne glede na to, ali se želi posebej posvetiti keramiki ali ne.

Jana HORVAT

Raziskovanje rimske keramike je z izidom te knjige opazno napredovalo. Dobili smo zanesljivo, brezhibno oporo pri nadaljnjem delu. Ko izražam vsestransko priznanje tej knjigi, bi želela vendarle (a) zastaviti nekaj vprašanih avtorjem, in to takih vprašanj, ki bi jih poznejše razprave in objave lahko pojasnile. Ker pa poznamo našo prakso, bi rada (b) tudi bralce knjige pri nas opozorila na nekaj dejstev. Ob površnem branju ali celo taki rabi tabel bi bile lahko posledice v nekaterih povezavah škodljive.

a) Ko beremo o padski in pozni padski sigilati, za severovzhod imperija prav gotovo najbolj pomembni italiski zvrsti, pogrešam večji poudarek na vlogi, ki jo mora pri opredeljevanju igrati faktura, »fabrikat«. Žal ločevanje ni povsod tako preprosto, vsaj moje izkušnje tako govore, kot so pravila sortiranja, ki jih je bilo mogoče zgraditi na podlagi gradiva s Štalenskega vrha. Avtorji prispevka o kemičnih, pedoloških in drugih eksaktnih raziskavah nas v *Conspectu* pravilno opozarjajo na dejstvo, da plasti, v katerih so sigilato našli, lahko vplivajo na njeno naravo. Po mojih opažanjih lahko te okoliščine sigilato tako spremene, da je to vidno tudi s prostim očesom. Vem sicer, da je knjiga namenjena prikazu oblik, a ker – nedvomno pravilno – povzema tudi vse drugo, kar je za raziskovalno delo pomembno, moram opozoriti na pomen faktur. Pri prikazu oblik 39–46 bi želela brati o dejstvu, ki ga pri nas zelo hitro opazimo, namreč da so pri teh oblikah fakture zelo različne, tako različne, da bi dovoljevale misliti, da se je proizvodnja nekako razpršila, in to ne šele v provinci, ampak še v Padski nižini. Enakega poudarka bi si želela tudi pri prikazu oblik 20.4.2–20.4.4 ali 34.1.2 in 34.2.2, četudi si skupine, kar se mi zdi spet pomembno, med seboj niso nikoli enake. Tudi v poznih razvojnih fazah (če smemo temu tako reči) in v enakih kronoloških sklopih po mojih izkušnjah faktura krožnika z izvihanim ustjem (F 43 nekako) in skodelice